



Rapport fra befarings på Seiland, Slettnes og langs Vargsundet i 2018 under forskningsprosjektet «Stone Age Demographics»

Charlotte Damm¹ og Marianne Skandfer²

1. Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6157-5703>
2. Norges Arktiske Universitetsmuseum. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1849-4008>

UiT Norges arktiske universitet



Utsikt fra Slettnes. Foto: Marianne Skandfer.

Sammendrag

Forskningsprosjektet «*Stone Age Demographics*» gjennomførte sommeren 2018 to befarings- og dokumentasjonsreiser til Seiland, Slettnes og Vargsundet i Vestfinnmark. Dels ble en rekke tidligere kjente lokaliteter besøkt med henblikk på ny georeferert dokumentasjon og lokalitetsbeskrivelse, dels ble det sett etter nye boplasser. Rapporten gjennomgår de besøkte områder og lokaliteter og gir en oversikt over kulturminnene på hver lokalitet.

Abstract

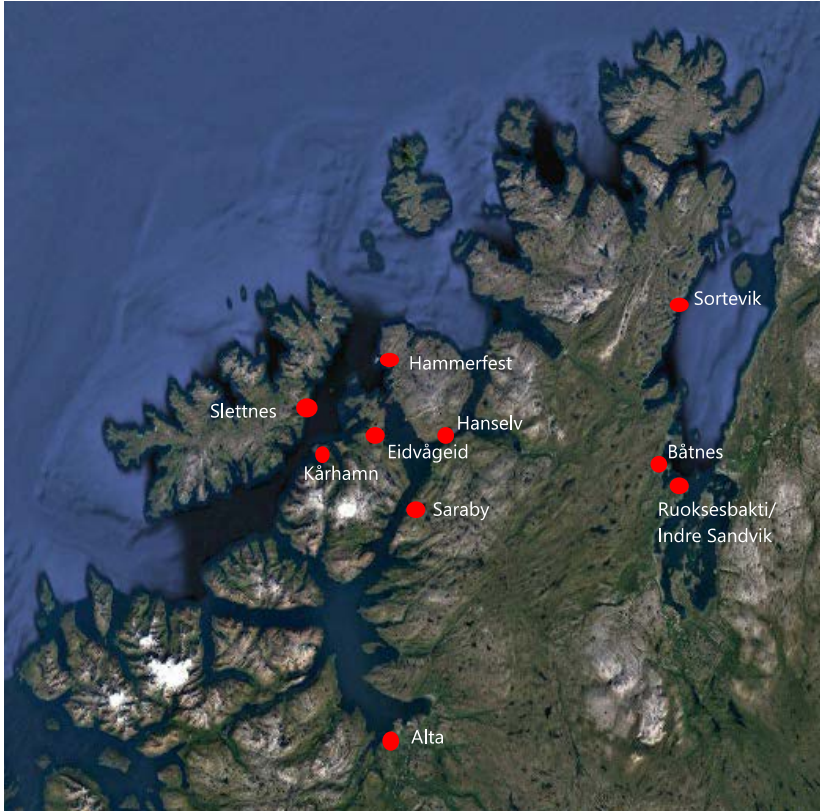
In the summer of 2018 the research project "*Stone Age Demographics*" conducted surveys on the island of Seiland, on the Slettnes promontory and in Vargsundet in western Finnmark on two separate occasions. Previously known sites were re-visited for the purpose of new georeferenced documentation and description of site topography, and new sites were searched for. This report presents the areas and sites that were surveyed and provides an overview of the structures at each site.

INNLEDNING

Befaringen inngår i NFR-prosjektet *Stone Age Demographics* (NFR nr 261760), som fokuserer på demografiske analyser og modeller for Vest-Finnmark (Sørøysund og Altafjord regionen). Formålet med befaringsene var dels å oppdatere og kvalitetssikre informasjon fra eksisterende registreringer og utgravninger, dels å vurdere potensialet for nye lokaliteter. Det var kun i mindre grad lagt opp til mer omfattende befaring med henblikk på å finne nye lokaliteter.

Et hovedmål ved befaringen i juni var å få nye innmålinger fra hhv Sandbukta og Slettnes, for å få mer nøyaktige data for høyde og innbyrdes plassering av tuftene på disse to lokaliteter med mye utgravd materiale. Samtidig ønsket vi naturligvis å se, hhv gjense, både tufter og steder med henblikk på vurdering av topografi, ressurser og forståelse av spredningen av lokaliteter i denne delen av prosjektets undersøkelsesområde.

Dessverre var været både kaldt og regnfullt, og vi måtte avlyse besøket på Sandbukta pga av for mye vind og sjø. Vi dro i stedet over til lokaliteter i Kvalsund og Porsanger. Av samme grunn ble det besluttet å "etter-befare" flere av lokalitetene ved en ny runde i juli. I denne uken var det tørt og særdeles varmt. De områder som ble befart i løpet av disse to runder var på strekningen Kjerringholmen-Hølseby, Seiland; Slettnes, Sørøya; Indre og Ytre Sortvik, Porsanger; fastlandssiden av Vargsundet; samt Eidvågeid og Kårhamn på Seiland. Innmålinger og beskrivelse av lokaliteter fra de to reiser er slått sammen i denne rapporten.



Figur 1. Kart over Vest-Finnmark med sentrale lokalitetsnavn

Reiseruter

3-9 juni 2018 deltok Marianne Skandfer, Kenneth Webb Berg Vollan (Arktisk Universitetsmuseum) og Charlotte Damm (AHR). 16-20 juli 2018 deltok Charlotte Damm og Roberta Gordaoff (AHR). Alle deltakere er ansatt på UiT-Norges Arktiske Universitet.

Mandag 4 juni

Kjøring Tromsø-Hammerfest med innlagt besøk på den nye utstilling om bergkunsten på Alta Museum.

Tirsdag 5 juni

Befaringer på Seiland fra fergeleiet på Kjerringholmen til Hølsebyhamn. Blandet vær med mye vind og en del regnbyger. Det var likevel mulig å bese og innmåle en lang rekke lokaliteter samt få et godt inntrykk av potensiale for bosetning samt vurdere sikt mellom ulike lokaliteter.

Onsdag 6 og torsdag 7 juni

Befaringer og innmålinger på Slettnes. Kaldt (2-4 grader) med mye vind, hagl, sludd og mye regn. Dette vanskeliggjorde arbeidet, da det i mange tilfeller ikke var mulig å foreta for eksempel lokalitetsbeskrivelse ute, det var ikke mulig å fotografere, og forholdene for identifisering og innmåling av tufter var definitivt ikke optimale.

Fredag 8 juni

Kvalsund og Porsanger. Befaring på Grøtnes og Hanselv. Stopp ved bergkunst på Kvalsund. Besøk på bergmalingene på Ruoksesbakti/Indre Sandvik og vurdering av tufteløst der. Besøk på Båtnes med Gressbakkentufter. Stopp ved Veines og Skavberg, hvor Universitetsmuseet nylig har utgravd hhv en eldre steinalders lokalitet og 2 Tidlig Metalltids tufter. Befaring på Indre og Ytre Sortvik, hvor vi innmålte flere av de fortsatt synlige tufter og utgravningsfelt.

Lørdag 9 juni

Kjøring Hammerfest-Tromsø

Mandag 16 juli

Kjøring Tromsø-Hammerfest med stopp på Kviteberg i Kvænangen, hvor det kunne konstateres at feltene holder på å gro til etter utgravninger i 2008-2009.

Tirsdag 17 juli

Besiktelse av strekningen Kvalsundbrua til Saraby på østsiden av Vargsundet med henblikk på å bli kjent med landskapet på begge sider av Vargsundet. Nye besøk på lokaliteter ved Eidsvågeidet.

Onsdag 18 juli

Befaring på Slettnes, primært for å ta nye foto.

Torsdag 19 juli

Befaringer og registrering ved Kårhamn, for å kontrollere anomalier observert på Lidar.

Fredag 20 juli

Besøk på Båtnes og Indre Sandvik i Porsanger, kjøring tilbake til Tromsø, med stopp på Alta Museum.

Topografi og visuelle kontakter

Et viktig utbytte av befaringsene var mer overordnede observasjoner omkring topografi. I motsetning til mange av de lokaliteter vi har befart i Hasvik kommune på sørvestenden av Sørøya (Jørgensen et al. 2019, Skandfer og Damm 2019, Damm og Skandfer 2020, Skandfer et al. 2020) ligger mange lokaliteter i den nordligere delen av Sørøysundet, i området Hammerfest-Kårvik-Slettnes, mer åpent og eksponert. Ikke alle har umiddelbar adgang til ferskvann.

Vi kunne konstatere at de fleste har godt utsyn over sund, gjerne i flere retninger. Dette er i samsvar med de observasjoner vi har gjort i Hasvik-området. Det er god sikt mellom mange lokaliteter med mer omfattende steinalder-bosetning.

Det er verd å bemerke at selv om mange ligger ganske eksponert synes et stort antall lokaliteter å være knyttet til havbassenget i området Slettnes-Fella-Kårhamn-Grunnvåg.

Torsdag 7 juni var det roligere havbasseng i dette område, og langt grovere sjø nærmere Melkøya-Hammerfest. Det samme kunne observeres onsdag 18 juli.



Figur 2. Slettnes med utsyn til Seiland, selv under ikke optimale værforhold

REGISTRERINGER PÅ SEILAND: EIDVÅG-OMRÅDET

En rekke av de steinalderlokaliteter som kjennes i området rundt Eidvågeidet fra før ble registrert i 1984 av Reidun Laura Andreassen og Nan Mydske i forbindelse med planer for en LNG-terminal. Noen av feltene er siden befart og kontrollert. Kårhamn-området har ikke vært registrert tidligere. Vi kjørte strekningen fra fergeleiet på Kjerringholmen til Vassbukta (men ikke helt til Sáragohppi) samt hele veien ut til Hønebyhamn.



Figur 3. Området Mellom Kjerringholmen og Høneby. Utsnitt fra Askeladden i 2018.

ID112057 Vassbukta

Strandlinjen nedenfor feltet er ganske rett, og lokaliteten er dermed relativt eksponert. Det ligger en bekk med god vanntilstrømming rett ved lokaliteten og innland kan nåes via en dal mot sør. Fra stedet ser man over sundet til Kvaløya og til fjellet Tyven ved Hammerfest rett nord. Man har også utsyn til selve Vassbukta og neset Liepenjarga/Kleppeneset.

Her ble det i 1995 registrert 3 steinaldertufter av Chruickshank og Iversen for FFK, med bemerkning om at en sti gikk mellom F1 i SØ og F2 og F3. Vi kunne bare identifisere en og en halv tuft, begge SØ for nåværende grusvei. Det nevnes ingen hytter fra registreringen i 1995, men i dag står det 2 hytter ovenfor disse tufter. Det er dessuten

gravd ned en septiktank NV for veien og vi antar at den har ødelagt en tredje tuft. Tuftene ligger godt 13 moh.



Figur 4. ID112057 sett fra øst. Den halve tuften svakt synlig foran den stående personen. Bemerk det grønne arealet bak personene, hvor det er gravd ned septiktank.



Figur 5. Utsikt fra ID112057 mot NØ. Bemerk fjellet Tjuven i bakgrunnen som er i landemerke i området.



Figur 6. Øverst ID63602 og nederst ID112057, begge med høydeangivelser midt i tuften. Kart: S.Terkelsen.

ID63602 Vassbukta/Cáhcegohppi

Denne lokaliteten ligger litt lenger nord og litt lavere. Den ligger direkte ved mindre elv, og deler av 1-2 tufter synes å være rast ut over elvefare. Terrassen er ganske bred og lynnbevokst. Nedenfor skråner terrenget ganske bratt ned mot stranda. Det er noen større stein i dagen i området. Stranden nedenfor er helt rett og det er ingen skjermet hamn i umiddelbar nærhet. Utsyn er som for lokalitet Id.112057.

Lokaliteten ble opprinnelig registrert av Andreassen og Mydske i 1984 og kontrollert i 1995. I 1984 ble det registrert 6 steinaldertufter og 3 gammetufter, i 1995 ble det funnet 5 steinaldertufter og 3 gammetufter. Vi innmålte 6 tufter og 3 gammer. Imidlertid så vi 2

tufter i elvebrinken, mens det i 1984 ble observert bare 1 her og to over hverandre lengst i S. Det ble i 1995 tatt et prøvestikk i tuften lengst sør og det ble funnet et kvartsittavslag. 2 tufter synes å være delvist rast ut i elvekanten. De 4 øvrige ligger på rekke langs strandvullen. Tuftene ligger mellom 11 og 12,5 moh.

Tuftene på ID7876 ble ikke besiktiget, da de vurderes å ligge for lavt til å være av interesse for nærværende prosjekt.



Figur 7. ID63602. Den sørøstligste steinaldertuften sett fra NV.

Vassbukta og Kleppeneset/Liehppenjárga

Det fantes ingen registreringer i bukten nord for de her omtalte kulturminner, eller på Liehppenjárga. Vi gikk over terrassen og halvveis ut på neset uten å observere kulturminner.

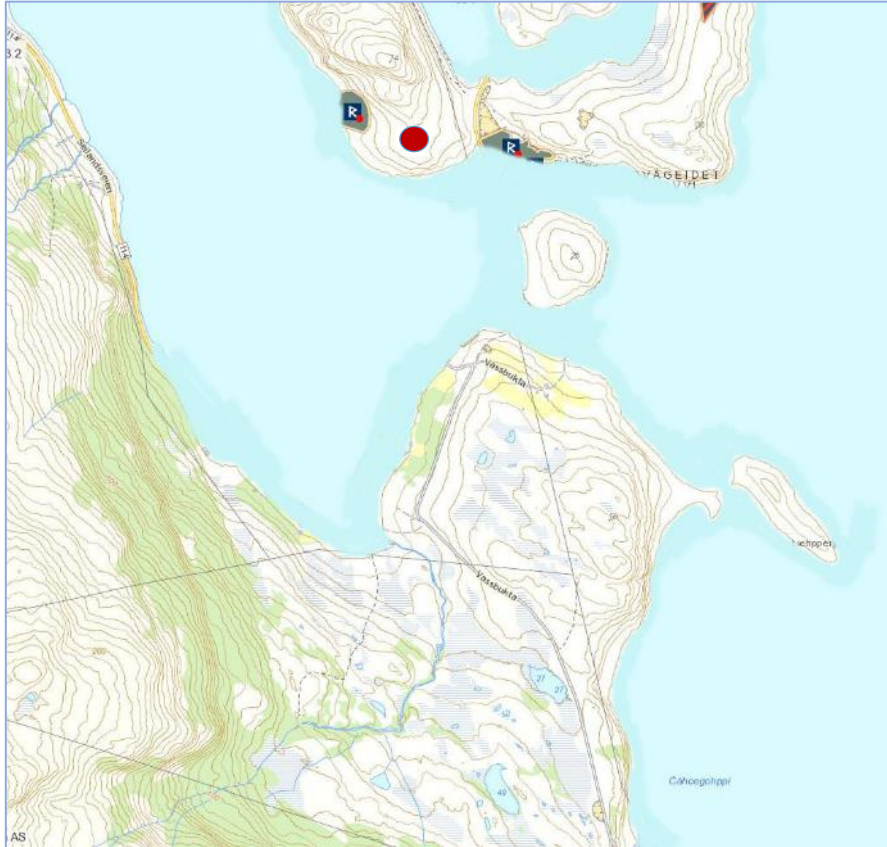


Figur 8. Terrasse/bukt innerst i Vassbukta. Sett fra nord.



Figur 9. Liehppenjárga fra vest.

På Eidvågeidet finnes det flere lokaliteter fra ulike tidsperioder. Tilbake i eldre og yngre steinalder gikk det her et sund igjennom. De laveste delene av eidet ligger på ca 5 moh. En plassering her har gitt enkel adgang til både Sørøysundbassenget, Kvalsund og Vargsundet. Samtidig har lokalitetene ligget skjermet og i smult vann.



Figur 10. Eidvågeid med vannstand 10 moh. Eidet ID7878 lengst øst, Indre Kårvika ID63603 lengst vest. Den røde sirkel markerer ny eldre steinalders lokalitet.

ID7878 Eidet på Eidvågeidet

Herfra ble det ikke ført lokalitetsbeskrivelse. Lokaliteten har ligget i en liten bukt i sundet mellom Eidvågen og Kvalsundet. Mot nord er det le fra bergknauser. Det er utsyn mot S-SØ, og inn i bunnen av Eidvågen. Det er ingen ferskvann rett ved lokaliteten.

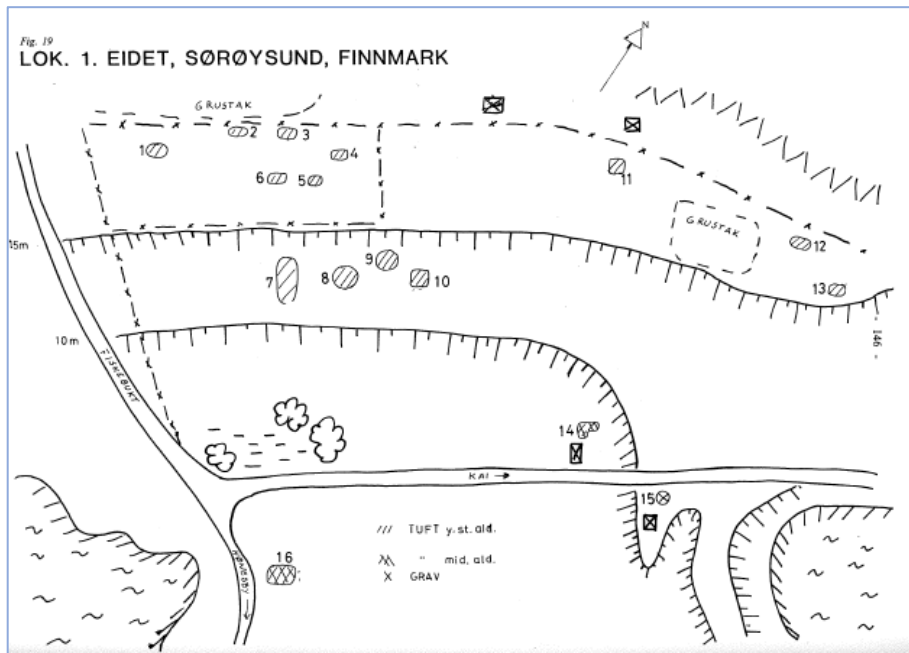
Her ble det i 1984 registrert 13 steinaldertuffer. I rapporten finnes en skisse (s. 146, lokalitet 1). Allerede da lå flere av tuftene inntil et større og et mindre grustak. Ellers virker det ut fra foto fra 1984 som om området den gang primært var lyngbevokst. Det lå også to hus i nærheten. Begge hus og begge grustak var lette å identifisere. Derimot var det vanskelig å identifisere hvilke tufter som var bevart. Området er nå bevokst med en del gress og det synes å være større aktivitet. Blant annet finnes det nå en grusvei inntil husene, som ikke er med på den gamle skissen. Vi målte inn flere mulige tufter, men feltet

er svært forstyrret. De østligste strukturer ligger på 7-8 moh og de vestligste på mellom 7,5 og 10,7 moh.

Et løsfunn av klubbe med innborete groper fra området ved ID7878 er nevnt i rapport fra 1984. Ts-nummer ikke funnet. Ut fra beskrivelsen synes det svært likt Ts8231gr fra Sandbukta hus 41.



Figur 11. ID7878 Oversikt over observerte og innmålte strukturer. Kart: S.Terkelsen.



Figur 12. Kartskisse over ID7878 fra Andreassen og Mydske 1984.

ID63603 Kårvika Indre

Lokaliteten ligger på et jevnt, relativt svakt skrånende område ned mot Eidvågen, nedenfor et markert strandhakk. Det er i dag lyngbevokst. Det er god utsikt over vågen og nordover ut til nordenden av St. Vinna. Lokaliteten er kun i mindre grad direkte beskyttet av berg i Ø-NØ, men beliggenheten inne i vågen gjør den likevel ganske skjermet. Det er ingen ferskvann direkte tilgjengelig. Det ligger i dag en grunnmur ned mot sjøen.



Figur 13. Indre Kårvika sett fra vest på andre siden av vågen. Feltet strekker seg fra ovenfor grunnmuren/ruinen skrått opp mot høyre. Den nye eldre steinalderslokaliteten ligger på toppen ovenfor den store steinblokken og strekker seg fra knausene til venstre.

I 1984 ble det her registrert 11 tufter og 53 røysar med ukjent funksjon. (Disse er i øvrig ikke inkludert i Siv Henriksens hovedoppgave fra 2003). Røysene ligger i rekker på begge sider av et ryddet område. Det finnes tufter innen det ryddete område, over dette og sør for dette. En utgravning av en røys i 1984 ga ingen funn. Formen på røysene er svært varierende og uregelmessig, og det er intet åpenbart system i dem heller. Det er mulig det er tale om små rydningsrøysar knyttet til ruinen lenger ned. Det er dog ingen tegn på oppdyrking.

I juni ble det målt inn et punkt i midten av hver observerte tuft. I juli ble det foretatt oppmåling av omkretsen på de observerte forsøkningene. Det er med få unntak full overensstemmelse mellom de to innmålingene og også med skissen fra 1984. Tuftene er

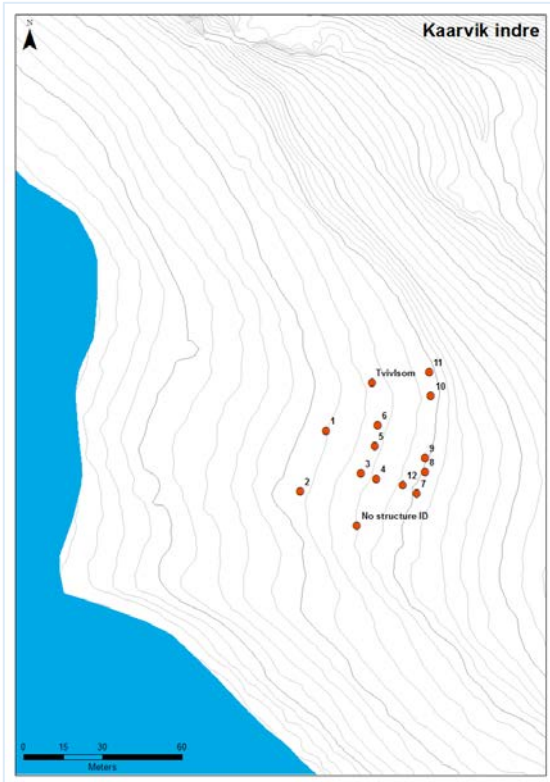
gitt nye numre i forbindelse med innmålingen i juli. Det ble målt inn to nye tufter, T7 og T12. Det må bemerkes at tuft 58 fra Andreassen og Mydske i 1984 ble målt inn i juni, men ikke gjenfunnet i juli. De laveste tuftene (nr. 1-6 ifølge nye numre) ligger på 10,5-13,1 moh og de øverste (nr. 7-12) på 14-15 moh.

Det ble ikke tatt ned detaljer for alle tufter. Korte beskrivelser av hver enkelt finnes i rapporten fra Andreassen og Mydske.

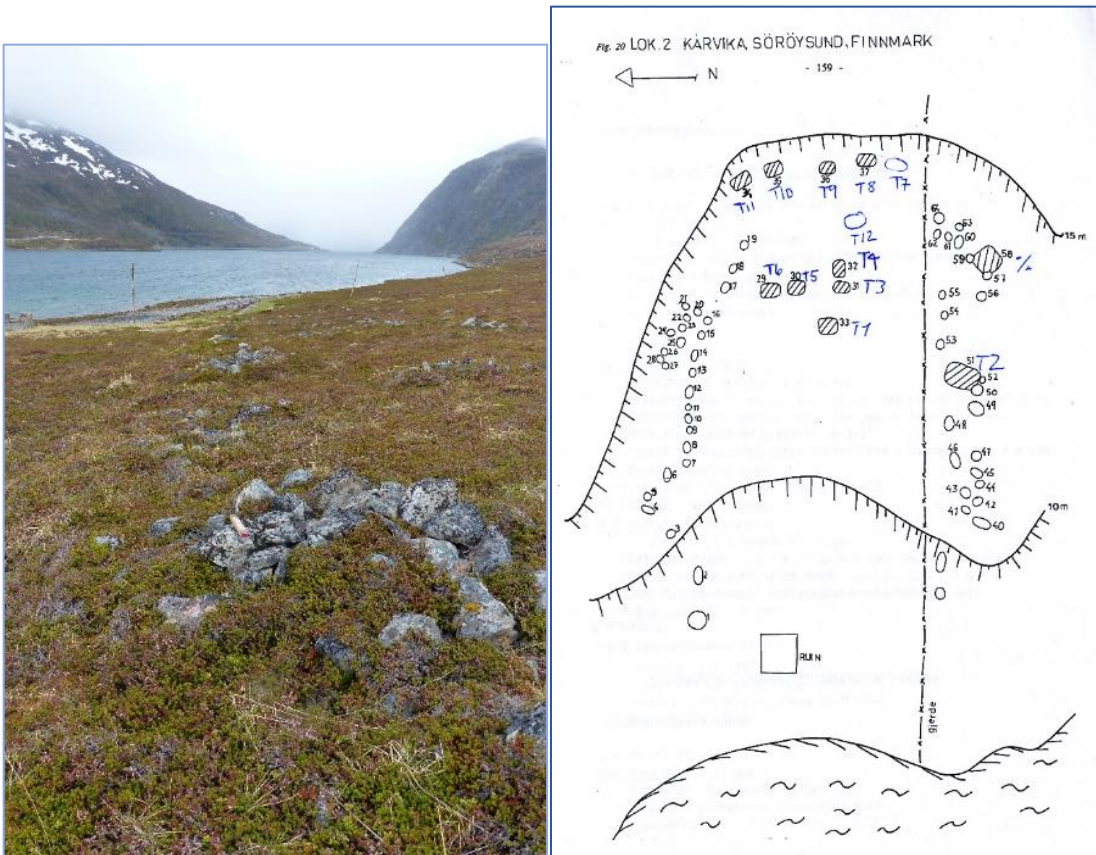
- T1: 4,5 x 3,8 m i indre mål. stor rektangulær/oval tuft, svak forsenkning med lave brede voller (opp til 2 m brede).
- T2: 3,0 x 3,0 m indre mål. Lav forsenkning inn imellom røyer, Hvilket gjør en tydelig avgrensning vanskelig. Kvadratisk.



Figur 14. Indre Kårvik tatt mot N. Her vises ryddet stein eller steinrøyser og en tuft samt ruinen.



Figur 15. Oversikt over ID63603 Indre Kårvika med tuftenumre. Kart: S.Terkelsen.



Figur 16. Røysene på rekke nord for tuftfeltet. Figur 17. Numre fra 1984 og juli 2018.

ID 275715 Kårvika Ytre

Det ble observert en ikke tidligere registrert gammetuft i Ytre Kårvika, men det var ingen eldre tufter. I motsetning til Indre Kårvika var det begrenset utsyn over vågen og det omgivende landskapet fra Ytre Kårvika.



Figur 18. Ytre Kårvika, utsyn mot VNV.

ID275708 Kårvika midtre I og 275714 Kårvika midtre II

På strekningen mellom Ytre og Indre Kårvika snublet vi nærmest over 2 tufter i juni. Det ble også funnet et avslag av grov kvartsitt. Disse ligger nedenfor en horisontal bergvegg, hvor berget er mye oppsprekt og oppdelt. De ble begge markert med et oppmålingspunkt. Ved besøket i juli var bare den ene av disse synlige og ble innmålt. I tillegg ble det observert en mulig tuft litt lenger sør, som ble målt inn med et punkt.

- T1: 5,5 x 2,8 m. rektangulær form. Lite markert forsenkning. Synes gravd inn i bakken i bakkant. Ingen markert voll fremme eller bak, men svake volen på sidene. Kvarts og kvartsitt foran tuften. Andre forsenkningen i området, men ingen skilte seg ut i juli. 9,7 moh.
- T2: lenger sør. Lav forsenkning, rektangulær form. Omgitt av lave voller på alle 4 sider. 10. 2 moh.



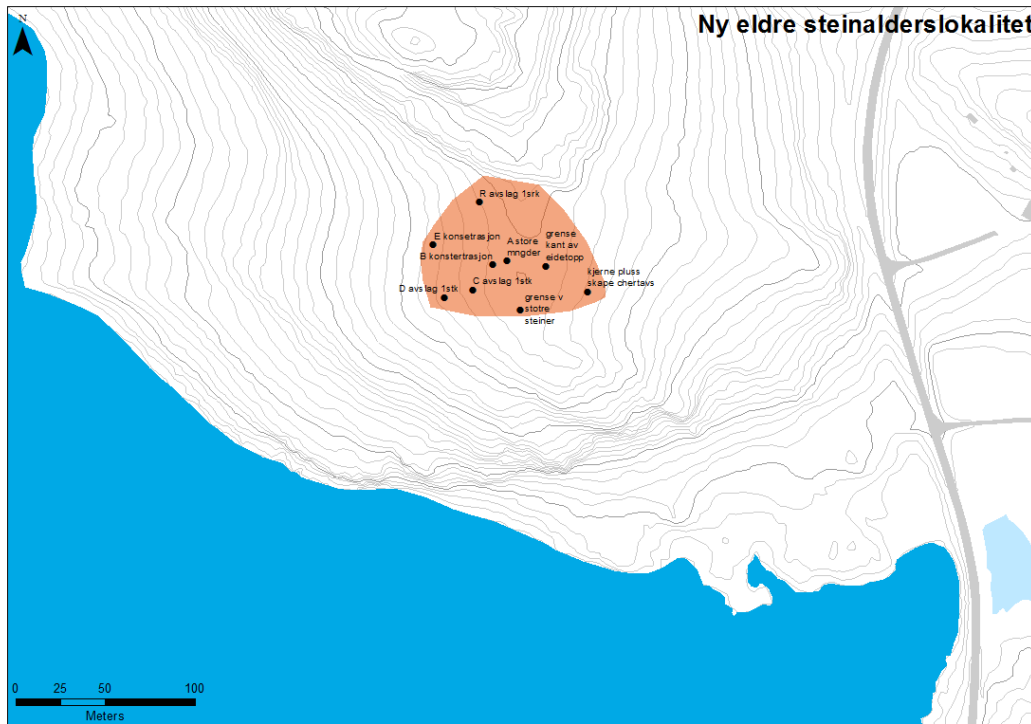
Figur 19. Fra nord Kårvika Ytre, Midtre I og II samt Kårvika Indre. Kart: S.Terkelsen.



Figur 20. T 1 Midtre Kårvika I

ID275707 Kårvikeidet

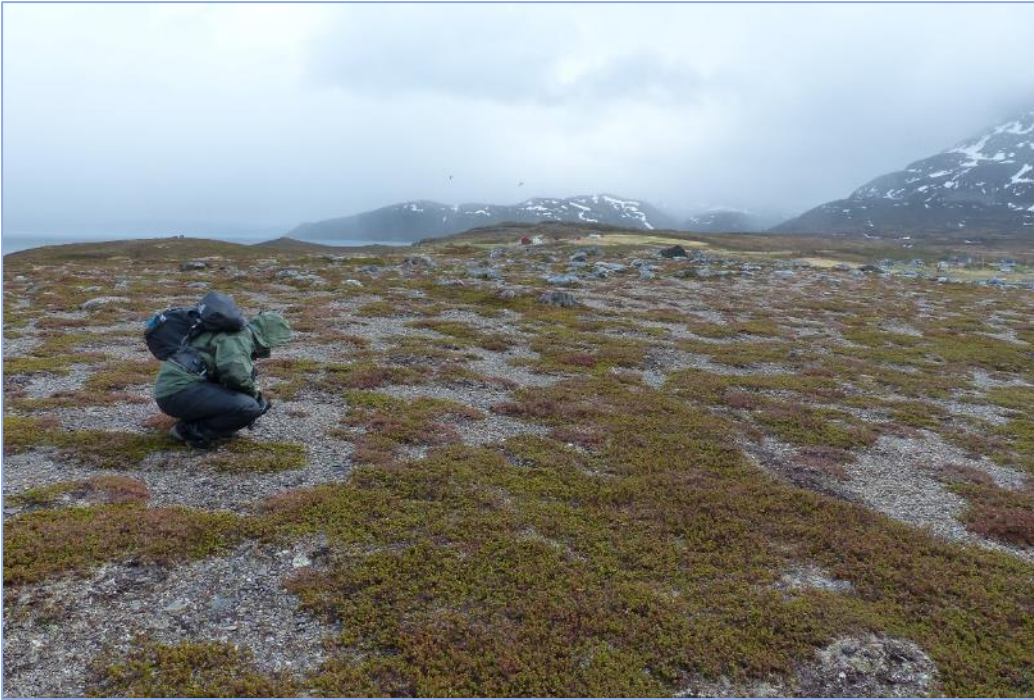
På en terrasse mellom Indre Kårvik og Eidet fant Marianne Skandfer en ny stor lokalitet med littisk materiale. Råstoffet var svært variert og inkluderte chert, jaspis, kvartsitt og kvarts. Området med funn har stor utstrekning, fra bunnen av en markert overgang til fjellskråning i nord til et område med flere større steinblokker i sør, og et stykke ned mot både øst og vest. Ved høyere vannstand har lokaliteten ligget på et lite nes ut i et trangt sund. Lokaliteten ligger på mellom 28 og 30 moh.



Figur 21. Kårvikeidet. Avgrensingen ut fra innmålte funn. Kart: S.Terkelsen.



Figur 22. Eksempel på råstoff



Figur 23. Kårvikeidet ID275707 sett mot sør

ID17253 Eidvågeid

Vi besøkte også denne tidligere registrerte eldre steinalders lokalitet. Her var det noe mindre funn enn på den nye lokalitet.



Figur 24. Slettnes sett fra ytre Høsebyfjord (med god zoom)

Eidvåg-Høsebyfjorden

På denne strekningen er det ikke registrert flere lokaliteter langs kysten, og det er heller ikke noen åpenbare topografiske muligheter som bosetning. Terrenget skråner ganske bratt ned til sjøen. Først når man kommer til Skakkebakken er det noen flater, men disse ligger nesten utelukkende under 10 moh. I Høsebybotn er det noen skrånende flater på begge sider av elven, men området er fuktig og ganske skrånende. Herfra er det adkomst til indre deler av Seiland.

Fra ytre deler av Høsebyfjorden er det god sikt til Slettnes, som skiller seg ut i landskapet, selv på en dag med dårlig sikt. Likeledes er det kort vei til eidet på St. Vinna, og man ser til Moan og Ytre Survik. Både på St. Vinna, og i Indre og Ytre Survik er det registrert tufter.

REGISTRERINGER PÅ SEILAND: KÅRHAMN-OMRÅDET

Kårhamn-området har ikke tidligere vært befart. Det er ikke derfor heller ikke registrert faste strukturer i Kårhamn-området, men det kjennes to løsfunn fra området:

- Ts 5804 Rovaniemihakke, funnsted ukjent.
- Ts 6069 Skiferkniv av ulo-form. Funnet i 1976 200 m fra lite vannverk i Kårhamn. Dette området ble besøkt, uten at det var mulig å identifisere en klart opplagt funnplass. Området er i dag til dels fuktig, dels ganske steinet.

En informant vi traff opplyste at hans far i sin tid hadde fått en "flintekniv" i garnet, men han visste ikke hvor den var blitt av.

Fra hamnen i NØ skråner terrenget oppover mot SV og kunne potensielt vært utnyttet/bebodd i steinalderen. Her er all grunn opparbeidet med boliger og all forhistorisk aktivitet må anses for forstyrret. Videre mot SV går man over eidet med et lite tjern før man kommer ned i Klemetbukta.

Under arbeid for Finnmark Fylkeskommune har Kenneth Webb Berg Vollan tidligere konstatert anomalier på Lidar som sterkt indikerte et større antall tufter på to lokaliteter. Disse ble befart og dokumentert. Dessverre var det ikke dekning for C-POS. Dokumentasjonen tar derfor utgangspunkt i kart over anomaliene og en identifisering av disse i terrenget.



Figur 25. Kårhamn, med ring omkring området Kårhamneset Sør, sør for dette Brenteneset sør og Klemetbukta.

ID27302 Klemetbukta

Lokaliteten ligger i en trang vik nær munnen av Skreifjorden med utsyn sørover i Sørøysundet. Man ser mot Gåshopen, men ikke umiddelbart til for eksempel Vatnan og Fella. Området skråner ned fra eidet over til Kårhamn. Mot NV er det lave bergknauser, mot SØ en litt høyere bergvegg. Tuftene ligger på toppen av tapesvollen og nedover. Området er lengst opp lyngbevokst, mens nærmere husene er det ganske høyt gress og annen vegetasjon. Området er relativt beskyttet og det finnes en mindre bekk.

Tidligere ble barn som bodde i Skreifjorden hver dag satt i land i Klemetbukta for å gå til skolen i Kårhamn. Det var hurtigere å gå over eidet, og det kunne til tider være værhardt å gå rundt Kårhamneset.

På vestsiden av traktorveien ned mot huset var det flere runde fordypninger og mye moderne forstyrrelser. Det var vanskelig å avgjøre hvilke av disse som er tufter. Det ble anført 3.

- T1: 4,0 x 3,0. Sannsynlig tuft, men mye skader C-pos innmåling: 15, 09 moh.
- T2: liten rundt forsenkning, usikker.
- T3: 3,0 x 2,9 m. Kvadratisk, godt markert og ganske dyp. Ligger i Tapesvollen.

Tuftene på østsiden fremsto mer tydelig, selv om de som ligger lengst ned og nærmest huset ligger i høy vegetasjon hvilket kan antyde en del forstyrrelse.

- T4: 3,6 x 2,6 m. Ligger på toppen av Tapesvollen, dyp, svært tydelig.

- T5: 3,1 x 2,6 m. Ligger på toppen av vollen. Forstyrret av traktorspor. Dyp.
- T6: 3,2 x 2,7 m. I forkant av vollen, lett nedgravd.
- T7: 1,7 m i diam. Mindre struktur/grop som vises godt.
- T8: 2,9 x 2,9 m. Godt nedgravd og markert tuft
- T9: 4,4 x 3,2 m. Godt nedgravd, noe forstyrret i forkant. Gress og lyng bevokst. Rektangulær?
- T10: Ganske stor, men svakt nedgravd, sannsynlig.
- T11: Svakt markert, grunn tuft. Sannsynlig. På skråningen av Tapesvollen.



Figur 26. Klemetbukta og utsyn mot sør.

De resterende (T12-T19) ligger nedenfor vollen på en flate.

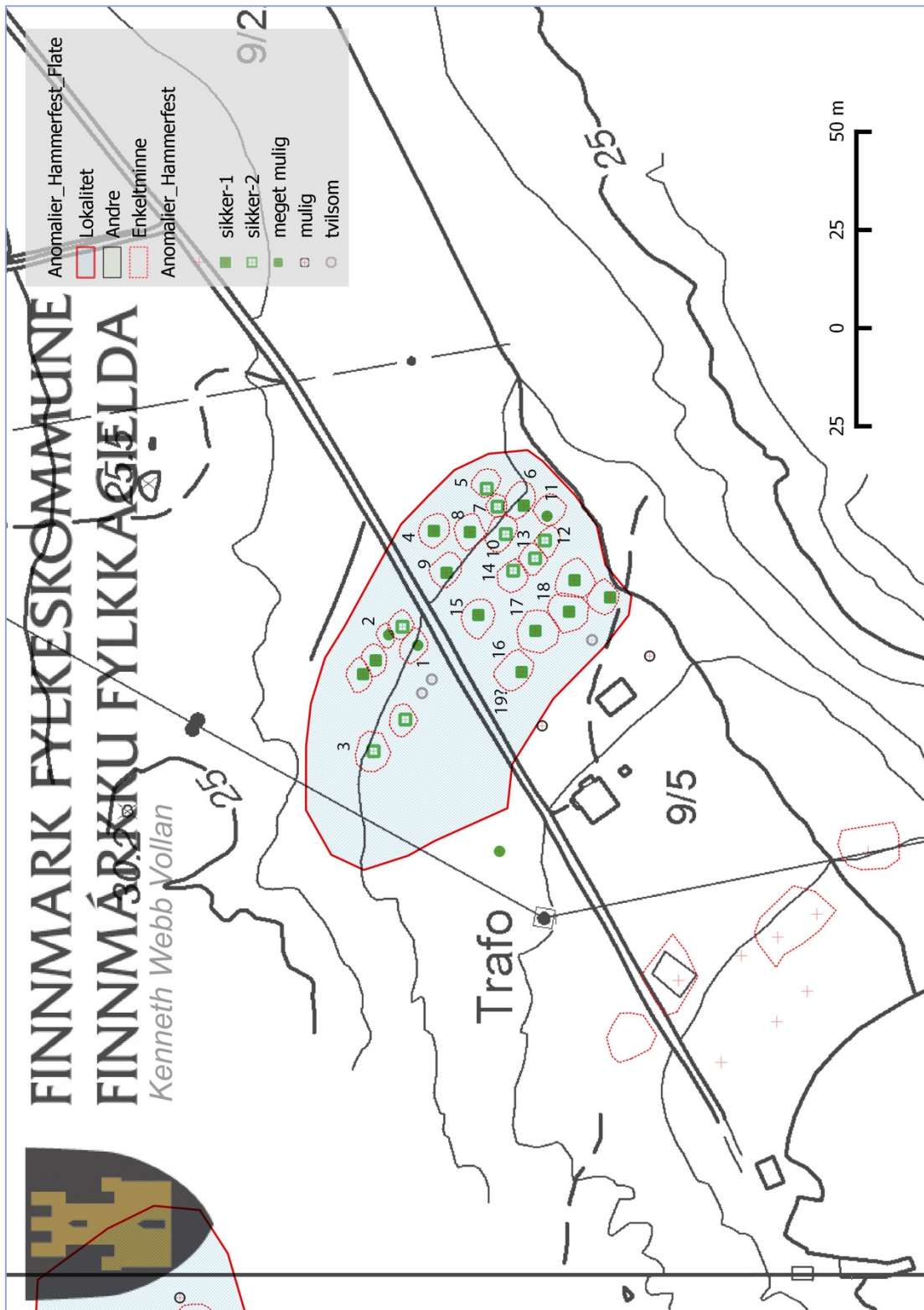
- T12-14: 3 mindre kvadratiske tufter, lett nedgravde, men synlige tross gress.
- T15: 4,7 x 3,2 m. Stor velmarkert tuft. Rektangulær/oval.
- T16: umulig å se og beskrive på grunn av høy vegetasjon.
- T17: 5,8 x 3,3 m. Godt markert, dyp tuft. Rektangulær/oval. Synlige voller, ingen synlige innganger. Gressbakken type.
- T18: 5,0 x 3,1 m. Godt markert dyp tuft med synlige voller. Rektangulær/oval. Ingen synlige innganger. Gressbakken type.
- T19: mulig tuft vest for anomaliene.



Figur 27. T4 i Klemetbukta på toppen av Tapesvollen.



Figur 28. T17 i Klemtbukta.



Figur 29. Klemetbukta ID27302 med Vollans anomalier og numre for disse ved registrering. Kart: K.W.B.Vollan.

ID212098 Brenteneset Sør

Lokaliteten er beliggende på en bred terrasse opp for et par veldig små viker. Terrassen skjermes av flere små bergknauser, men vender ellers rett ut i Sørøysundet, og må sies å være sterkt eksponert. Området er lyngbevokst, men uten høy vegetasjon. Det er ingen tilgjengelig ferskvann. I den lille viken nedenfor var det en del drivtømmer. Det er god sikt til Fella, Vatnahamn og Gåshopen, samt inn Husfjorden.

Feltet deles i 2 av en lav bergknaus. På den vestlige delen av feltet var det en del entydige tufter, men også en del markeringer fra Lidar som ikke kunne sees på bakken på dette tidspunkt. Tuftene på østdelen var klart best markert.

- T1: 4,0 x 3,2 m i indre mål. Markert nedgravning, rektangulær og plan flate. Noe voll mot Ø, V og S. C-pos innmåling 13,00 moh.
- T2: 3,6 x 2,3 m indre mål. Noe irregulær form, markant nedgravning. Ingen tydelig voll.
- T3: 4,2 x 3,3 m indre mål. Noe nedgravning. Ikke markert voll i V, Ø eller N, men i fremkant i S antydning til mødding.
- T4: en mulig tuft, som var umulig å måle. Noe mulig nedgravning i bakkant, men ingen klare avgrensninger. Det var mulig å identifisere plasseringen, men det er en svært usikker tuft.
- T5: 4,8 x 3,4 m indre mål. Relativt dypt nedgravd med rektangulært indre. Brede voller mot Ø (4 m), N (2,3 m) og S (mødding, 4 m). Ingen spor etter innganger. Gressbakken/Mortensnes type.
- T6: 4,7 x 3,5 m. Markant nedgravning i bakkant. Mindre tydelig til de andre sider. Utydelig avgrensning især mot Ø og S (fremkant). Størrelsen og hoh som T5 gjør den sannsynlig.



Figur 30. Den østlige delen av Brenteneset sør, set mot SØ.



Figur 31. T13 på Brenteneset sør, den østlige delen. Utsikt over Sørøysundet.

- T7: mulig lengde 4,6 m. Veldig svakt markert. Rett, lav nedgravning i bakkant (derfra mål), men ingen tydelige avgrensninger til de andre sider. Beliggenhet på rekke med T5 og T6 og hoh gjør den sannsynlig.
- Mellom T7 og T9 intet tydelig.

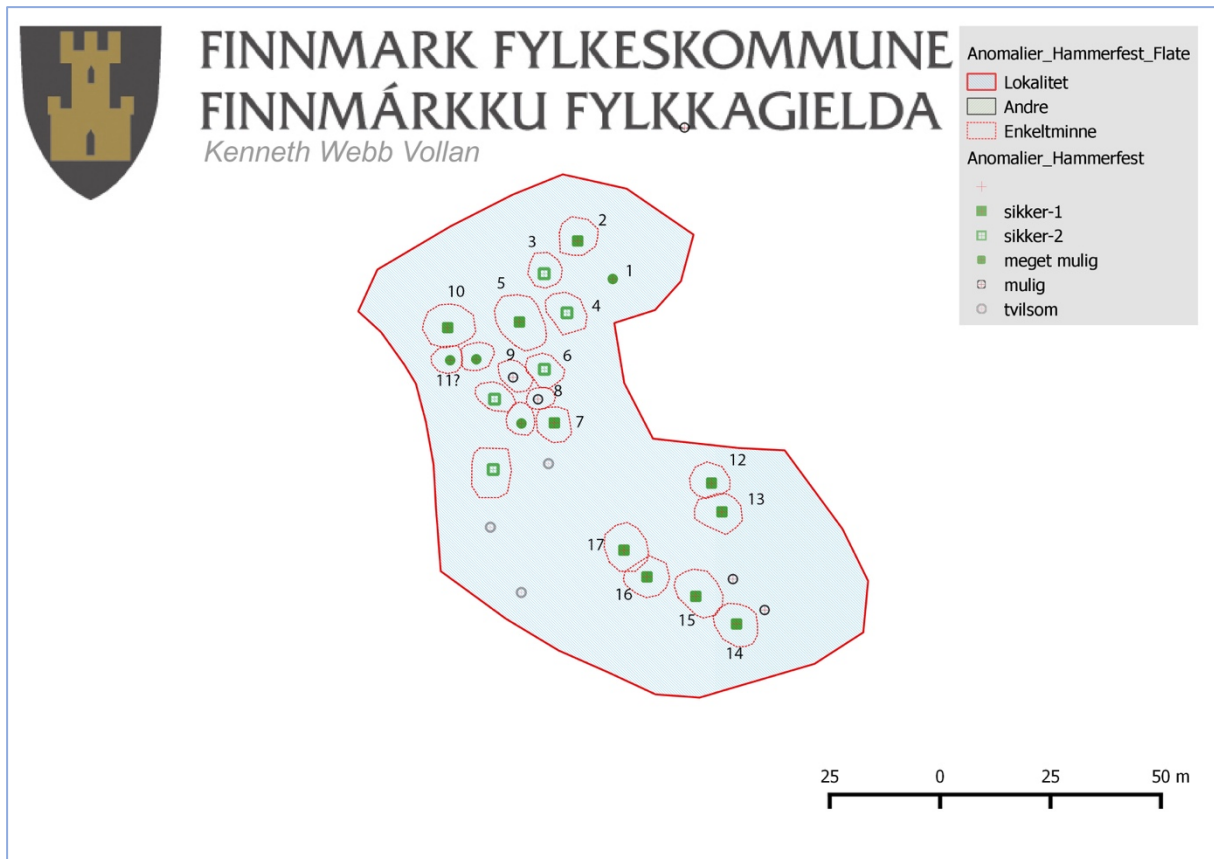
- T9: svært usikker. Noe inngraving i bakken mot N og V, men ingen avgrensning mot Ø og S (fremkant).
- T10: 4,3 x 4,0 m. Godt markert, ikke særlig dyp. Noe voll i S, dvs fremkant, men ikke ellers.
- T11: Usikker. Svak, rundaktig forsenkning. Ikke godt avgrenset.

På østsiden av knausen ligger

- T12: 3 m bred. Uregelmessig forsenkning. Dypest nær bakkant, dårlig avgrensning i fremkant. Sannsynlig tuft.
- T13: 2,9 x 2,0 m. Svært dyp nedgravning. Rektangulær/kvadratisk. Ingen markerte voller.
- T14: 3,8 x 3,2m Klar forsenkning. Rektangulær, ikke markerte voller.
- T15: 3,4 x 2,6 m. Inngravd i bakkant, forsenkningen mindre markert til de øvrige sider.
- T16: 3,1 m. Uregelmessig forsenkning. Ganske dyp, men uten klar indre flate. Rundaktig? Usikker tuft.
- T17: 4,7 x 3,1 m. Rektangulær meget rett nedgravd i bakkant og mot Ø. mindre klar avgrensning i fremkant. Sannsynlig tuft.

Lenger øst ligger følgende strukturer (ikke kartfestet)

- T18: 4,6 x 3,7m. Markert rektangulær forsenkning. Voll mot S. Gressbevakst, innmark.
- T19: Liten, kvadratisk struktur med noen stein i vollen. Svak nedgravning. Mulig struktur.



Figur 32. Anomalier på Brenteneset Sør markert av K.W.B.Vollan med nummerering på de som ble funnet ved befaring.

ID275695 Kårhamneset Sør

Dette er en liten bukt, skjermet fra nord av Kårhamneset og fra sør av bergknauser, men ganske åpen og eksponert mot vest ut til Sørøysundet. Det er godt utsyn mot NNV til både Slettnes og Fella. Fra knausene rett sør for feltet var det god sikt til Slettnes og Fella, samt sørover til pynten nord for Vatnan og man kunne så vidt skimte Vatnaholmen og Gåshopholmen i sør. Strekingen Kårham-Fella på 3,6 km er den korteste over sundet noe sted. Det var ingen tilgjengelig ferskvann. Det er flere terrasser over hverandre i bukten. Landings/havneforhold i bukten, men det er mye stein og ganske eksponert.

Her ble det funnet 3 mulige/sannsynlige steinaldertufter rett nedenfor et markant strandhakk, beliggende på mellom 14 og 15 moh.

- T1: 4,0 x 3,80 m i indre mål. Denne ligger lengst sør av de 3. I sør er det en svær jordfast stein. Tuftene er gravd inn i bakken i bakkant. Mot N har den markant voll med noen stein. Den indre flate er rektangulær og plan. Det er ingen voll i forkant. Det er ingen markant forsenkning.

- T2: N for T1. de deler muligens voll. 4,10 x 2,6 m i indre mål. Lett gravd inn i bakken i bakkant. Tydelig voll i N, antydning til voll i fremkant. Ikke markant forsenkning.
- T3: 5,0 x 2,80 m i indre mål. Ligger litt lenger N. rektangulær, voll i N, S og V. Plan flate, mulig svak nedgravning.

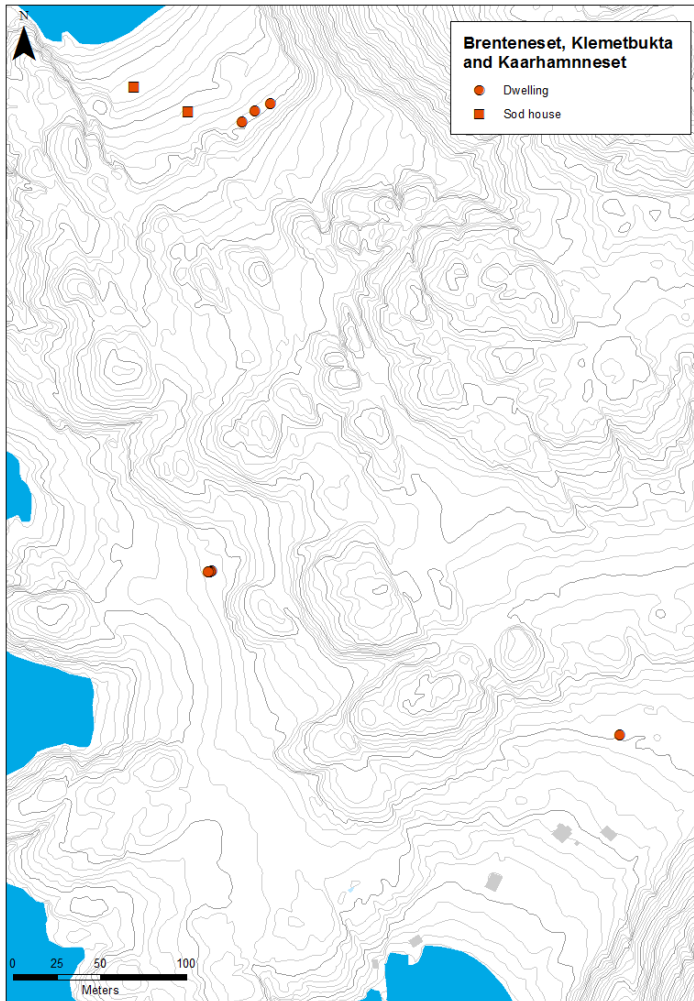
Videre ligger det 2 gammetufter litt lavere i terrenget mot Nordvest.



Figur 33. Lokalteten Kårhamneset Sør set fra sørøst. Steinaldertuftene ligger nedenfor strandhaket til høyre i bildet.



Figur 34. T2 på Kårhamneset Sør.



Figur 35. Øverst de 3 steinaldertufter ved Kårhamneset og de to gammetufter i samme vik. Enkelte markeringer på hhv Brenteneset og Klemetbukta. (Kart: S.Terkelsen)

REGISTRERINGER PÅ SLETTNES

Her ble det i juni tatt nye innmålinger i samtlige forhistoriske tufter (men ikke i alle gammetufter og andre antatt senere strukturer). Det ble samtidig laget lokalitetsbeskrivelser for alle felter, men tatt få bilder grunnet været. Ved besøket i juli ble det tatt en rekke nye bilder av alle felter.

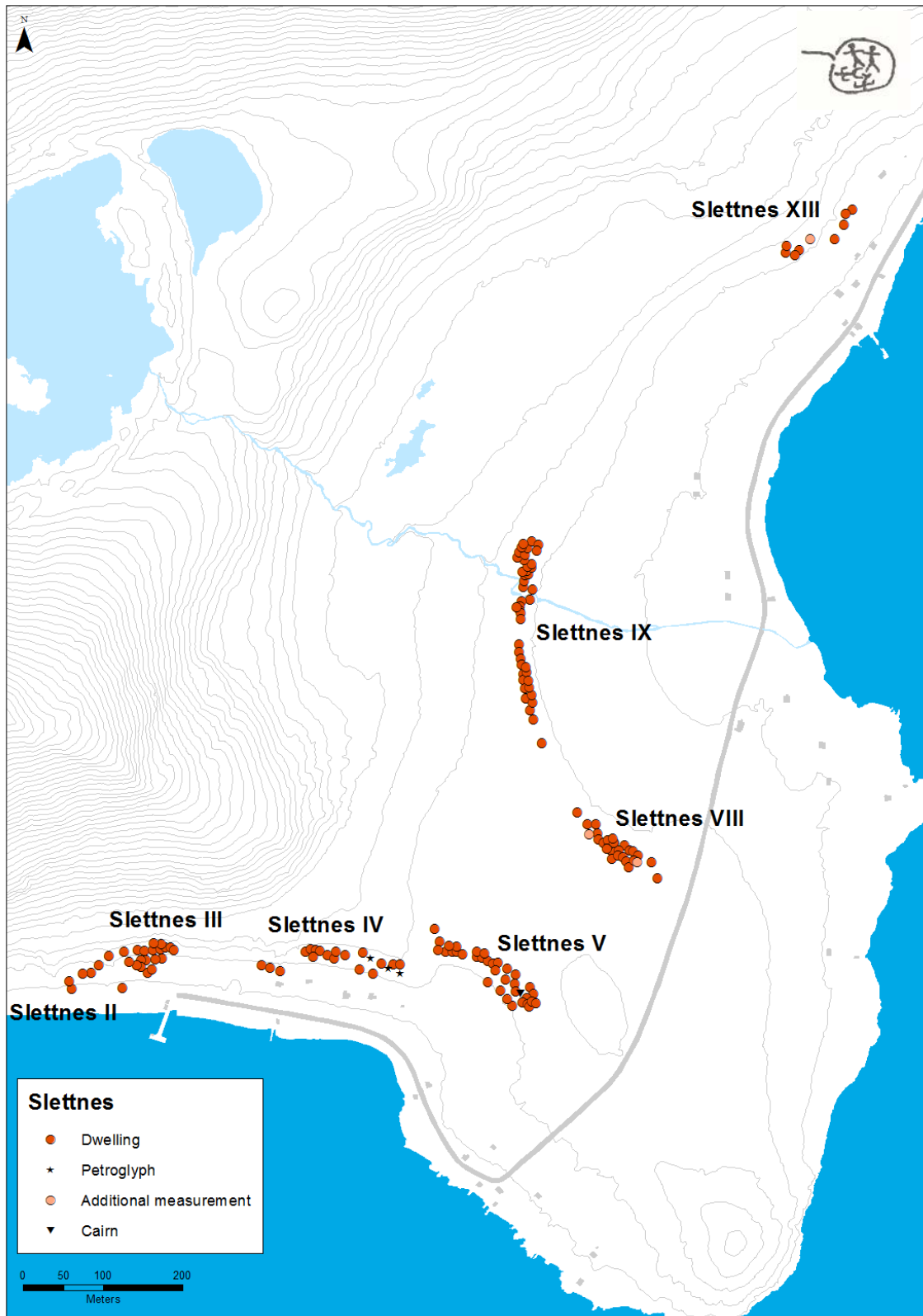


Figur 36. Nordlige del av Slettnes fra Brønnaksla

Fra det meste av Slettnes er det meget godt utsyn over ikke bare Sørøysundet, men også over til andre viktige lokaliteter og sund/småfjorder. Eidet på St. Vinna vises svært godt, man ser til Kårhamn og til Grunnvågklubben. Man ser også Værfjellodden utenfor Sandbukt, men ser ikke inn i Sandbukt.

Det er tydeligvis godt fiske rett ut for nordsiden av Slettnes, hvor det kom flere båter og ble liggende en god stund. Vi fikk opplyst at det er bra kveitefiske inne i Slettnesfjorden.

Mens felt IX ligger ved den gode permanente bekken, har man hatt lenger til ferskvann fra de fleste andre felter, som Felt II-V, VII og til en viss grad VIII.



Figur 37. Oversiktskart over alle innmålte tufter og strukturer i juni 2018. Kart: S.Terkelsen.

På sørsiden ligger feltene II-V. Det kan bemerkes at det ikke er mulig å se mellom feltene VB og IVB, heller ikke mellom IV og III eller III og II. Fra feltene er det bra utsyn mot Kårhamn og Vinna, og man ser inn til Hønsbyfjorden og Jøfjorden på Seiland. På visse felter kan det være en del torvvekst som dekker over strukturer, og eller som gjør det vanskelig å identifisere og skille strukturer fra hverandre

Felt II og III ligger ytterst i Slettnes-fjorden, hvor den åpner seg ut i selve sørøysundet. Kystlinjen er her ganske rett og der er mye stor stein i dagen fjære. Likeledes ligger det en del blokkstein inne på feltene. Det er ingen ferskvann i nærheten – dette må hentes på den nordligere delen av Slettnes. Det er fritt utsyn mot Ø til St. Vinna, sørover mot Kårhamn og mot Slettnesodden. Feltene er ganske eksponert for vind fra S, men skjermet av fjell i SV, V og VNV.

Felt II

Feltet ligger mellom to bergframspring som løper fra en terrasse over feltet og ned mot havet, og slik rammer inn lokaliteten. Her var det tidligere bare funnet en Slettnes-tuft (F204) og flere mindre anlegg (som ildsteder) på samme høydenivå. Vi registrerte flere nye tufter på høyere nivåer i juni. Disse var ikke enkle å gjenfinne i juli.

Felt III



Figur 38. Oversikt over Felt III

I bakkant av feltet er det en bratt skrent. Over denne ligger en ny terrasse med slakt hellende lyngterreng opp mot fjellfoten. Mot V er det et bergframspring som F4 er lokalisert på.

Også her ble det registrert et par nye mulige tufter.

Felt IV

Feltet ligger lengst øst på den rette kystlinje langs Slettnesfjorden. Terreng heller svakt nedover. Overfor feltet er det et bratt strandhakk. Ingen ferskvann. Fritt utsyn mot S til Kårhamn, inn Jøfjorden på Seiland i Ø og til St. Vinna. Naturlig nok bedre utsyn om man går opp på terrassen over strandhaket, hvorfra man ser ut over også nordlige deler av Slettnes.

Feltet var vokst imponerende bra til og det var ikke mulig å se at det hadde vært utgravning. Det var ikke mulig med sikkerhet å identifisere grensene for utgravningsfeltet på IVB.



Figur 39. Utsyn over felt IV A og IV B med helleristningssteinene synlige

Felt V

Feltet ligger i en ganske bred bukt med et lavt steinet nes mot V (mot felt IV) og en lav tange mot Ø som strekker seg til Slettnesodden. Terreng skråner nedover fra Tapesstrandvollen. Ut over voll og bukt ligger området ganske eksponert. Ingen synlige blokkstein i dette området, som dermed kan være utgjort en bedre havn enn stranden ved feltene IV-II. Området må ha vært ganske grunt. Intet ferskvann. Utsyn som for felt IV.

Alle tufter ble identifisert og det ble registrert et par nye lengst mot Ø på felt VB.



Figur 40. Felt V sett fra Brønnaksla

Felt VII

Heller ikke her var det mulig med sikkerhet å identifisere de gamle utgravningsfelter.

Felt VIII

Beliggende i sørøstre del av lav, vid bukt, som må ha hatt lav vannstand. Lengst i NV av feltet blir Tapes-Strandvollen mer markert, mens den i øst går i ett med flaten og myren bak. Terrenget skråner ganske slakt nedover. Det er vidt utsyn mot N-NØ og rett mot Hammerfest. Odden (Boazonjarga) vises godt, mens Sandbukta ikke sees. Det er en stor god bekk i NV ved felt IX.

Her var det vanskeligere å identifisere de registrerte tufter enn på de øvrige felter. Ut fra de ganske omfattende prøvegravninger i 1991 er det dog klart at det er mange tufter på feltet. Tuftene var noe tydeligere i det bedre været i juli.



Figur 41. Felt VIII sett fra Brønnaksla. Rett på andre siden av sundet ligger Grunnvåg og Lille Fagervik.

Felt IX



Figur 42. Felt IX nordlige del midt i bildet.

Feltet ligger fordelt hhv S og N for god bekk. På sørsiden ligger det tufter på og nedenfor strandvoll, med myrområde bak. På nordsiden er det ingen markert strandvoll. Den nordlige delen av feltet er langt tørrere med lyngbevoksning. Feltet ligger midt for den brede lavvannet bukten på den nordlige delen av Slettnes, og er ganske eksponert. Bukten har sannsynligvis hatt sandbunn med noen stein, som dagens strand. Det er utsyn direkte mot Ø til Hjelmen og Håja, nordover i sundet og til St. Vinna.



Figur 43. Felt IX, forsenkning.



Figur 44. Felt IX, gjennombrudd i vollen.

På den nordlige delen av felt IX var tuftene stort sett godt synlige, men det var til dels å identifisere dem med de originale numre (som på felt VIII). Det er i øvrig her svært ulikt hvordan markerte og mindre markerte forsenkninger fremstår i terrenget.

Det er i området tydeligvis tatt ut en del torv i både små og store felter, hvilket kan ha forstyrret bosetningsområder.

På den sørlige delen av feltet ligger de fleste registrerte tufter oppe på toppen av vollen og resten rett nedenfor. En del var ganske greie å identifisere, men vollen var flere steder helt eller delvis gjennombruddt. Her var det dype forsenkninger som enten skyldes erosjon mellom myr/våtområdet bak vollen, eller muligens at det har ligget tufter her, som har svekket vollen. Det var også flere forsenkninger inn i bakkant av vollen. Alt i alt var det vanskelig å avgjøre hvor mange tufter det faktisk har vært i området. Her er det ikke foretatt prøvegravninger og været gjorde det uaktuelt å prøvestikke.



Figur 45. Felt IX, forsenkning i bakkant av vollen.

Felt XIII

Dette ligger lengst i nord på Slettnes ved en rett kystlinje, nord for den vide bukten. Feltet ligger nedenfor markert strandhakk, rett bakk husene og til dels i innmark. De øverst liggende tufter har godt innsyn over den datidige brede bukt. De 3 Gressbakkentufter ligger nært bekk.

Her var det registrert 4 høyt liggende steinaldertufter, samt noe lavere 3 Gressbakkentufter. De 4 høytliggende ble gjenfunnet.

- F189 en liten kvadratisk tuft, som er ganske tydelig markert i terrenget.
- F190, F191 og F192 er ganske store, med kraftige markerte voller.
- F190 måler 5,5 x 3,4 m i indre mål. F191 og F192 er litt større, men mer uregelmessige i form.

Det ble også identifisert 3 Gressbakkentufter, men etter vår mening er F203 en fellesgamme. Derimot identifiserte vi en Gressbakkentuft mellom gammen og de to øvrige Gressbakkentufter. Begge disse to (F193 og F194) synes å ha vært gjenbrukt i nyere tid, da de fremstår som ganske firkantete og med rette voller. Inngangen i gavl og forkant er imidlertid tydeligere. Det ble tatt et prøvestikk i en noe liknende struktur, men her var det ingen eldre aktivitet. Det ble dessuten tatt et prøvestikk i det som vi antar er ytre side av bakre voll på den nye Gressbakkentuft. Det ble også forsøkt å ta et stikk inne i denne, men dette fyltes umiddelbart med vann.

Ved befaringsen i juli var gammetuften langt mindre synlig, mens den «nye» Gressbakkentuften vistes ganske godt. Det er vel sannsynlig at det var denne som Schanche registrerte opprinnelig.



Figur 46. Prøvestikk i avkreftet tuft, og i bakkant av voll på formodet ny tuft.



Figur 47. Utsyn fra øvre tufter på felt XIII mot Slettnesodden og med den brede bukten til høyre i bildet.

Grunnmuren som finnes rett inntil feltet er restene etter kirken. Lokale informanter opplyste at det i området generelt har stått en del torv-sjøer. Det er rikelig med spor etter torvuttak på hele Slettnes (se oversikt foto).

Området nedenfor feltet er en sandstrand med noen stein. Det er også en god sandstrand i den nåværende nordlige bukt. Fjellet tyven på ca 400 moh vises svært godt i horisonten.

KVALØYA: HAMMERFEST TIL KVALSUNDBRUA

Det kjennes få steinalderlokaliteter mellom Hammerfest og Kvalsund. Det finnes en rekke potensielt gode områder, men disse er i dag i høy grad bebygd.

På eldre før-krigs flyfoto fra Hammerfest vises en del tufter. I tillegg kjennes naturligvis feltene på Melkøya og Skjærvika/Fjellvika. Det er flere tuftefeller ved Forsøl. Det kan være god grunn til å anta at det har vært en rekke små og mellomstore lokaliteter mellom Hammerfest og Hanselv.

ID191421 Strømsnes, Lille Storvikraet

Her er det også tidligere registrert en eldre steinalderslokalitet. Dermed finnes det tre lokaliteter (to ved Eidvågeid og denne) ganske nært hverandre.

ID8415 og 111675-1 Grøtnes

Her er det registrert hhv 7 og 1 steinaldertufter i skrånende terreng, med godt utsyn til Eidvåg.



Figur 48. Grøtnes

Hanselv

Her er det flere felter med tufter på ulike høyder. Fra området ser man rett inn Vargsundet og kontrollerer også den vestlige delen av Kvalsundet.



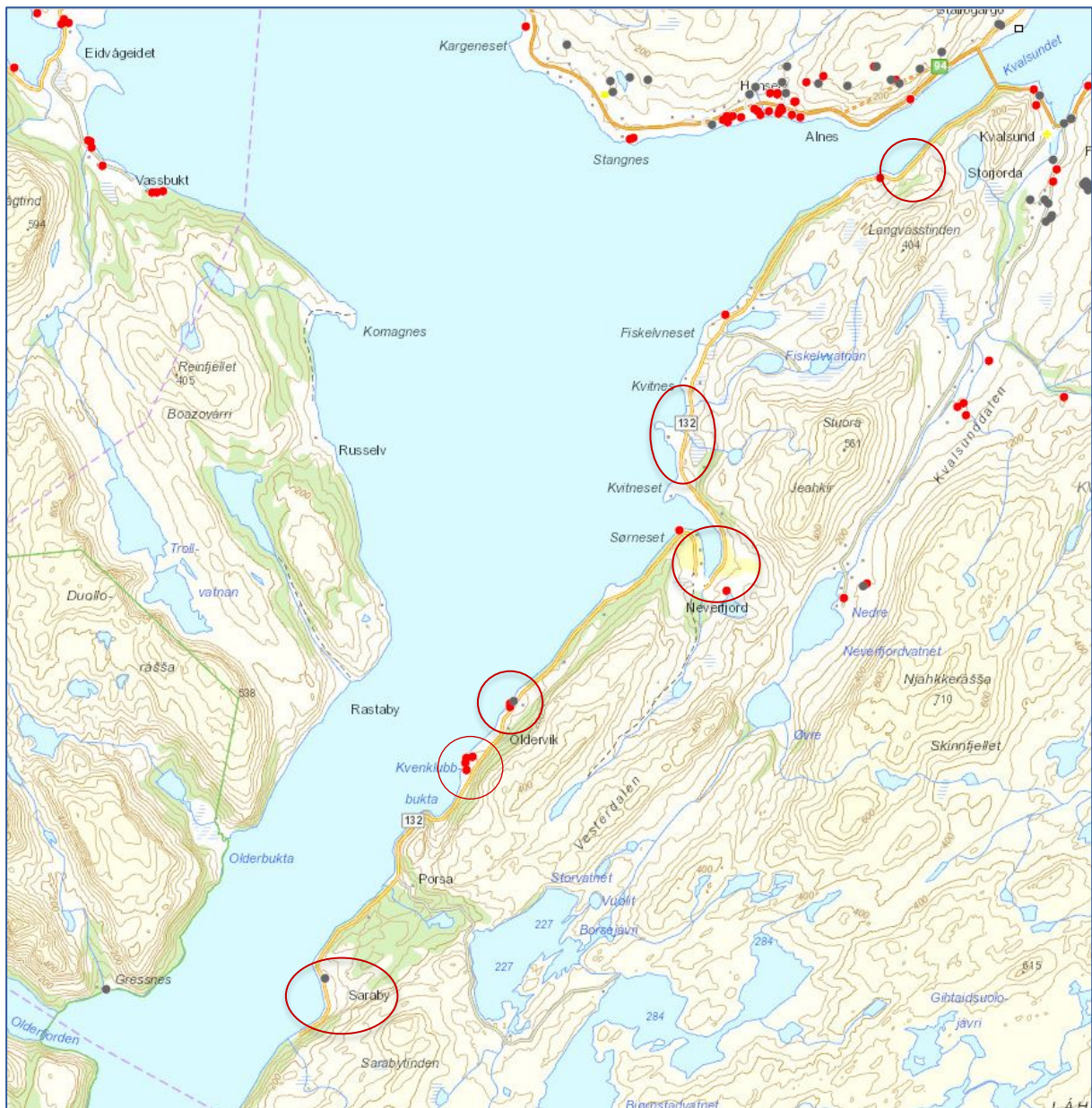
Figur 49. Oversikt over Hanselv fra Vest.



Figur 50. Utsyn fra Hanselv inover Vargsundet.

VARGSUNDET FRA KVALSUND TIL SARABY

Denne strekningen ble kjørt primært for å gjøre oss kjent med landskapet og vurdere potensialet for steinalder-bosetting. Langs store deler av strekket er kysten for bratt eller på annet vis uegnet for bosetting. Bare noen få plasser finnes det ofte relativt små områder som kan ha vært bosatt. Disse er pr i dag stort sett bebyggt eller ligger som innmark.



Figur 51. Strekningen Kvalsund-Saraby med potensielle bosetningsområder.

Jan Magne Gjerde og Bryan Hood observerte i juni 2018 flere geologiske lokaliteter mellom Kvalsund og Saraby med delvis chertifisert materiale, men intet av en kvalitet som synes å være god nok for redskapsproduksjon.

Fra nord mot sør er det disse områder som kan være interessante for evt steinalderbosetning:

Beretsjord: Overfor Hanselv. En liten bukt med skrånende terreng. Her er det registrert gammetufter og andre hustufter. Området er i dag innmark.

Mellom Kvitnes og Klubben er det et par steder viker med åpent terreng på høyder mellom 10 og 25 moh. Det meste er i dag innmark.

Neverfjord utgjør en kort skjermet liten fjordarm eller vik. Her er landskapet godt skjermet, men kanskje også for lukket til å være optimalt for steinalderbosetning, ut fra de lokaliteter vi ellers kjenner.

I Oldervik er det en fin terrasse på 12-14 moh, mens terrenget høyere opp er noe mer skrånende.

Tilsvarende er det en skjermet, ganske skrånende vi ved Kvitberg/Noppen.

Det klart mest lovende området er Saraby (Jiebmaluokta!). Her er det en ganske bred bukt med rimelig skjerming. Mye bebyggelse.



Figur 52. Utsikt mot Klubben i sør samt innover Vargsundet på en godværsdag



Figur 53. Saraby /Jiebmeluokta sett fra sør

PORSANGER

I Porsanger besøkte vi bergmalingsfeltene på Ruoksesbákti i Indre Sandbuk, tuffefeltet på Båtneset (ID37257), TMUs utgravninger på Veines (Vuolmmašjohka, ID222430), og i Skavbergvika (ID11182), samt lokalitetene i Indre og Ytre Sortvik.

Selv om disse besøk lå utenfor det planlagte program var det veldig nyttig å se forskjellen mellom både landskap og tuffefelter her og i vårt undersøkelsesområde.

Gressbakkentuftene på Båtnes er svært store, også i forhold til en del lokaliteter i ØstFinnmark, men kontrasten til tuften på for eksempel Slettnes og Risvåg er slående. I Sørøysundet er tuftene mindre og ikke minst mindre nedgravde. Det ligger også færre på hver lokalitet.

Utsynet fra Skavbergvika, Indre og Ytre Sortvik er markant dårligere enn på hovedparten av lokalitetene i Sørøysundet. Det er heller ingen visuell kommunikasjon mellom lokaliteter, da alle ligger inne i vikene og det er langt til andre siden av Porsangerfjorden. Dette skyldes naturligvis den gitte topografi i de to områdene, men må ha hatt betydning for hvordan man opplevet og beveget seg i landskapet.



Figur 54. Indre Sortvik



Figur 55. Ytre Sortvik

Referanser

- Andreassen, R.L. og Mydske, N. 1984. Rapport fra kulturminneregistrering, LNG-terminal i Nord-Norge. Tromsø Museum.
- Damm, C. & Skandfer, M. 2020. Dokumentasjon av kulturminneområdet på ID 27272 Taborshamn, Hasvik kommune, Finnmark i 2018 under forskningsprosjektet «Stone Age Demographics». *Septentrio Reports* 10. <https://doi.org/10.7557/sr.2020.10>
- Jørgensen, E.K., Jordan, P.J. & Vollan, K.W.B. 2019. Archaeological field survey of the Dønnesfjord Basin, Outer Sørøya. *Septentrio Reports* 7. <https://doi.org/10.7557/sr.2019.7>
- Skandfer, M. & Damm, C. 2019. Dokumentasjon av tuffefelt i Hasvik kommune, Sørøya 2016 under forskningsprosjektet «Stone Age Demographics». *Septentrio Reports* 5. <https://doi.org/10.7557/sr.2019.5>
- Skandfer, M., Vollan, K.W.B. & Damm, C. 2020. Dokumentasjon av tuffefelt i Hasvik kommune, Sørøya 2017, under forskningsprosjektet «Stone Age Demographics». *Septentrio Reports* 7. <https://doi.org/10.7557/sr.2020.7>